

22.12.2004

1350/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

**VALITUSOHJAUS TODISTELUKUSTANNUSTEN OSALTA
RIKESAKKOASIAN TUOMIOISTUINKÄSITTELYSSÄ**

1
KANTELU

A arvosteli 14.5.2004 kirjeessään Helsingin kihlakunnan poliisiviranomaisten menettelyä rikesakon määräämistä koskevassa asiassa sekä Helsingin kärjäoikeuden ratkaisua rikesakon vastustamista koskevassa asiassa.

A katsoi, että hänelle oli määrätty rikesakko väärin perustein. Poliisilla ei kantelijan näkemyksen mukaan ollut riittävää näyttöä hänen syyllistymisestään rikkomukseen, jo sta hänelle määrättiin seuraamuksena rikesakko.

Kantelija arvosteli myös kärjätuomarin menettelyä sen suhteen, että hän kielsi A:ta esittämästä omia mielipiteitään sekä hyväksyi todistajana kuullun poliisimiehen oikeudessa esittämät, kantelijan mielestä ylisuuret, vaatimukset todistelusta aiheutuneista kustannuksista.

- - -

3
RATKAISU

Käsitykseni mukaan Helsingin kärjäoikeuden laintulkintaa ei ole pidettävä virheellisenä.

Totean kuitenkin, että asiassa olisi voitu päätyä toiseenkin lopputulokseen. Omasta mielestäni olisi ollut perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta arvioiden perusteltua menetellä niin, että todistelukustannusten osalta olisi annettu valitusohjaus.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1
Tapahtumat

A:lle oli määrätty 50 euron rikesakko ajoradan keskiviivan päällä moottoripyörällä ajamisesta. A vastusti rikesakkomääräystä ja vaati Helsingin kärjäoikeutta kumoamaan sen. Kärjäoikeudessa kuultiin todistajana rikesakkomääräyksen antanutta poliisia, joka vaati 13 euroa päivärahaa sekä

korvaukseksi matkakuluista 6 euroa ja ansionmenetyksestä 50 euroa. Tuomiollaan 4.5.2004 Helsingin käräjäoikeus vahvisti A:lle 50 euron rikesakon tieliikennelain 103 §:n mukaisesta liikennერიკkomuksesta. Tuomio julistettiin ja ilmoitettiin, ettei asiassa saa hakea muutosta. A määrättiin korvaamaan valtiolle todistelukustannukset 69 euroa, jotka koostuivat edellä mainitusta todistajan päivärahasta, matkakuluista ja ansionmenetyksestä.

3.2

Kannanotto muutoksenhakuohjaukseen todistelukustannusten osalta

Rikesakkomenettelystä annetun lain (66/1983; rikesakkolaki) 17 §:n 2 momentin mukaan alioikeuden rikesakkoasiassa antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin. Rikesakkolain esitöissä muutoksenhakukiellon yleisenä perusteena oli tarve nopeaan ja yksinkertaiseen käsittelyyn; sakotetun oikeusturvan kannalta nähtiin riittävänä se, että asiaa ei enää voida saattaa toisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Hallituksen esityksen mukaan rikesakkomääräyksen saanut voi kuitenkin erityisissä tapauksissa turvautua ylimääräisiin muutoksenhakukeinoin, milloin alioikeuden päätös antaa aihetta tällaiseen poikkeukselliseen menettelyyn (ks. *HE 19/1981* s. 4 ja 13). Näin asiaa on tulkittu myös oikeuskäytännössä (*KKO 1988:36*) ja oikeuskirjallisuudessa (ks. *Leppänen – Välimaa: Muutoksenhaun pääpiirteet*. 4. uud. painos, 1998 s. 130 ja 181).

Valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain (666/1972) 10 §:n mukaan muutosta todistelukustannusten korvausta koskevaan tuomioistuimen päätökseen tai tuomioon haetaan valittamalla oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 42 §:ssä säädetyllä tavalla.

Oikeudenkäymiskaaren (4/1734; OK) 17 luvun 42 §:n 1 momentin mukaan, joka ei tyydy päätökseen, jolla todistaja poissaolosta tai muusta niskoittelusta on tuomittu uhkasakkoon tai korvausvelvolliseksi taikka määrätty pidettäväksi vankeudessa tai tuotavaksi oikeuteen taikka joka koskee todistajalle tulevaa korvausta, saa hakea muutosta valittamalla. Oikeuskirjallisuudessa säännöstä on tulkittu siten, että todistajapalkkiota koskevan päätöksen osalta valitusoikeus on paitsi todistajalla itsellään, myös maksuvelvolliseksi katsotulla asianosaisella (ks. *Lappalainen* teoksessa *Prosessioikeus. Oikeuden perusteokset* (2003) s. 528).

OK 25 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan käräjäoikeuden tuomioon ja lopulliseen päätökseen saa hakea muutosta valittamalla, jollei muutoksenhakua ole erikseen kielletty.

- - -

Nähdäkseni perusteet, jotka perustelevat valitusoikeuden puuttumista rikesakkoasian pääasiassa, eivät ongelmattomasti sovellu kaikkien prosessuaalisten päätösten kuten todistajanpalkkiopäätösten muutoksenhakuvedellytysten arviointiin. Yleisesti ottaen pitänee lähteä siitä, että todistajalla sekä maksuvelvollisella asianosaisella voi olla perusteltu muutoksenhakuinnostus muun muassa todistajanpalkkion määrään. Vaikka itse

rikesakkoasiassa oikeusturvavasyiden ei ole katsottu edellyttävän muutoksenhakuoikeutta, todistajien ja todistajille maksuvelvollisten henkilöiden intressi hakea muutosta todistajanpalkkion määrää koskeviin päätöksiin OK 17 luvun 42 §:n säättämin tavoin ei sinänsä poikkea rikesakkoasioissa muista, normaalimuotoisessa rikosprosessissa käsiteltävistä asioista.

Perustuslain (731/1999; PL) 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada *asiansa* käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Säännöksen 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja *hakea muutosta* samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Rikesakkolaki on itsessään erikoislaki, jonka puitteissa muutoksenhakukiellolle on esitetty ja säädetty selvät perusteet. Toisaalta, myös OK 17 luvun 42 § voidaan nähdä nimenomaan todistajan palkkion osalta erikoslain asemassa. Mielestäni viimeksi mainitun säännöksen on mahdollista tulkita ohittavan rikesakkolain valituskiellon. Todistajan ja maksuvelvollisen asianosaisen näkökulmasta todistajanpalkkiokysymys voidaan nimittäin nähdä perustuslain 21 §:n tarkoittamana "asiana", jonka osalta pääsyn tuomioistuimeen tulisi olla taattu. Sanamuotonsa puolesta OK 17 luvun 42 §:n yleinen muutoksenhakuoikeussäännös näyttäisi selvästi soveltuvan tilanteeseen. OK 25 luvun 1 §:n 2 momentin merkityksessä on sitä vastoin huomattavasti epäselvempää, voidaanko asiassa katsoa olevan erillinen muutoksenhaun kielto, ts. ulottuuko rikesakkolain 17 §:n muutoksenhakukielto myös todistajanpalkkiokysymykseen.

Oikeuskäytännössä oikeus todistajanpalkkioon on saatettu perustaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksiin tilanteessa, jossa oikeudesta ei säädetä laissa. Ratkaisussa *KKO 2002:85* sivullisilla henkilöillä, joita koskevia asiakirjoja oli takavarikoitu rikoksesta epäillyn asiakirjojen takavarikon yhteydessä, katsottiin olleen oikeudellinen tarve saattaa takavarikon voimassa pitämistä tarkoittava valituksensa tutkittavaksi. Korkeimman oikeuden mielestä mitkään asialliset syyt eivät perustelleet sitä, että henkilöillä ei olisi ollut puheena olleessa tapauksessa oikeutta saada oikeudenkäynti kuluistaan korvausta valtion varoista. Myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset huomioon ottaen olisi ollut kohtuutonta, jos henkilöt olisivat joutuneet pitämään oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan.

Käsillä oleva rikesakkoprosessia koskeva tilanne poikkeaa yllä mainitusta ratkaisusta. Kyse ei ole lain säännöksen puuttumisesta vaan päinvastoin kahden eri lopputuloksiin johtavan lain säännöksen keskinäisestä soveltamisristiriidasta. Tulkintatilanteiden eroavaisuuksista huolimatta yhtenä ratkaisuargumenttina nyt puheena olevassa tilanteessa voidaan, ja mielestäni pitääkin, ottaa huomioon PL 21 §:n edellytykset oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille. Tästä syystä en voi varauksetta yhtyä käräjätuomari B:n selvityksessään esittämään tulkintaan

siitä, että tuomitut todistelukustannukset sisältyisivät alioikeuden rikesakkoasiassa antamaan pääasiaratkaisuun. Mielestäni tulkintaa, jonka mukaan OK 17 luvun 42 § voi ottaa rikesakkolain 17 §:n laajaa tulkintaa paremmin huomioon perustuslain 21 §:n edellytykset, ja siten ohittaa rikesakkolain muutoksenhakukiellon, voidaan pitää hyvin varteenotettavana.

Totean, että apulaisoikeusasiamies Jaakko Jonkka on katsonut 10.5.2000 antamassaan päätöksessä kanteluasiaan (1561/4/98), että muutosta rikesakkoasiassa olisi voitu hakea valittamalla todistajanpalkkion osalta.

Lopputuloksena katson, että esillä ollut laintulkintatilanne on epäselvä. Vaikka henkilökohtaisesti pidänkin esittämäni tulkintavaihtoehtoa perusoikeusnäkökulmasta perustellumpana kuin kantelussa kuvattua ratkaisua, en katso Helsingin kärjäoikeuden menetelleen virheellisesti tai lainvastaisesti. Esillä oleva oikeudellinen kysymys on kuitenkin yleisemmällä tasolla ongelmallinen. Tarkastushavaintojeni mukaan käsillä olevassa suhteessa eri tuomioistuinten käytännöt saattavat vaihdella. Mainittu asiantila ei ole tyydyttävä, ja sen selventäminen oikeuskäytännössä olisi mielestäni tarpeen.

- - -

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen rikesakkolain 17 §:n, OK 17 luvun 42 §:n ja PL 21 §:n tulkinnasta Helsingin kärjäoikeuden tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Helsingin kärjäoikeudelle.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni oikeusministeriön lainvalmisteluosastolle tiedoksi mahdollista lainsäädännön täsmentämistarpeen arviointia varten. Pyydän oikeusministeriötä ilmoittamaan minulle 31.3.2005 mennessä, katsooko se asiassa olevan aiheita toimenpiteisiin.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös valtakunnansyyttäjänvirastolle tiedoksi sen arvioimiseksi, edellyttääkö yleisen edun valvonta ylimääräisiin muutoksenhakekeinoihin turvautumista.

- - -